

SURİYE KRİZİ VE TÜRK DIŞ POLİTİKASI

11.12.2013 tarihinde gerçekleştirilen “Suriye Krizi ve Türk Dış Politikası” konferansının metnidir.

Konuşmacılar:

Dr. Duygu Dersan Orhan; Atılım Üniversitesi İşletme Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Hasan Ünal; Atılım Üniversitesi İşletme Fakültesi Dekanı ve Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı

Doç. Dr. Hasan Ali Karasar; Atılım Üniversitesi İşletme Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi

Oytun Orhan; Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM)

Dr. Duygu Dersan Orhan: Bilindiği üzere 2010 yılı sonunda Arap Dünyasında halk hareketleri başladı, yönetimlere karşı olarak ve bu hareketler 2011 yılı Mart ayında Suriye’ye sıçradı. Yaklaşık 3 yıldır Suriye’de Esat Yönetimi ve Esat karşıtları arasında kanlı bir mücadele sürmekte ve Ağustos ayında Esat Yönetiminin sivillere karşı kimyasal silah kullandığı iddiasıyla Suriye tekrar uluslararası toplumun gündemine geldi. Suriye’ye bir askeri müdahale konusu tartışılırken beklenenin tam aksine Rusya’nın girişimleriyle Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanları bir araya geldi ve konunun diplomasi masasında çözülmesiyle ilgili olarak uluslararası toplumda bu yönde bir tavır oluştu. Şu anda Suriye Krizinin sonlandırılması için Esat Yönetimi ve Esat karşıtlarını bir araya getirmesi hedeflenen ve Ocak ayında muhtemelen yapılması planlanan Cenevre 2 adlı barış görüşmelerine hazırlanılıyor.

Suriye Krizinde, Türkiye’nin açık bir şekilde Esat karşıtlarına destek vermesi tartışılan konuların başında geliyor. İki ülke arasındaki kriz Suriye ve Türkiye’yi adeta savaşın eşiğine getirdi. Uluslararası toplumda Suriye Krizinin diplomasi masasında çözülmesiyle ilgili olarak oluşan tavır neticesinde bugünlerde Türkiye’de de bir tavır değişikliği oluşmuş durumda. Ancak Suriye Krizi çözülsün bile Türkiye’de bugün rakamları çok ciddi boyutlara ulaşmış bir Suriyeli Mülteciler sorunu ve buna ek olarak illegal yollardan Türkiye’ye gelmiş ve güvenlik tehlikesi yaratan Suriyeli vatandaşlar konusu mevcut ve Türkiye’nin bu sorunu Suriye Krizi çözülsün bile nasıl çözüleceğine ilişkin şu anda belirgin bir tavır yok, bu belirsiz bir konu olarak duruyor.

İşte biz bugün Suriye Krizinin 3 yıllık geçmişine Türkiye’nin Suriye konusundaki tartışmalı dış politikasını ve Suriye Krizinin geleceğini çok Değerli Konuklarımızla birlikte panelimizde tartışacağız.

Prof. Dr. Hasan Ünal: 2011 yılının Mart ayında bir gün Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan yıllarca kardeşim dediği Esat'ı kötü kişi ve hatta katil ilân etti, kısa bir süre içinde ve dedi ki “biz Esat'ın gitmesini istiyoruz”. Sayın Erdoğan'ın tabiriyle Esed, “Biz bunu istemiyoruz, bu gitmeli”.

Kısa bir süre içerisinde Türkiye televizyonlarında ve gazetelerinde Esed yeni telaffuzuyla şeytanlaştırıldı. Dünyanın en eli kanlı katili, kendi insanlarına sürekli zulüm eden, sürekli kötülükler yapan bir insan oldu. Oysa aynısı mesela başbakan en az beş on konuşmasında şimdi bunlardan en örnek olacıklardan biri Kilis konuşmasıydı. Orada diyordu ki; kardeşim Esed'le oturduk, konuştuk. Biz niye birbirimizle ilişkilerimizi geliştirmiyoruz, kardeşim dedik. Ondan sonra bir dizi antlaşma imzaladık, bakın daha neler yapacağız. Bakanlar Kurulu hakikaten bakın daha neler yapacağız lafı güzelde girmişti. Mesela dünya siyasi tarihinde hemen hemen hiç rastlanmayan gelişmelere imza atılmıştı ve başarılıydı, bunlar. Şimdi neden başarılı olduğuna da değineceğim? Mesela Suriye'yle ilişkilerimiz fevkalade gelişti. Sadece ekonomik ve ticari olmakla kalmadı. Halklar arasında büyük yakınlaşmalar olmuştu ve nihayet bu iki ülke arasındaki siyasi yaklaşımlarda da büyük paralellikler oluşmuştu. Türkiye herhangi bir siyasi durumda ne dersek Suriye hemen hemen aynı şeyleri söyler konuma gelmişti. Aramızda büyük bir ortaklık bağı kurulmuştu. Fakat bu bağı bir gece kararıyla yok etmeye karar verdik ve hakikaten de o günden bugüne bu eli kanlı Esed'le anlaşamıyoruz. Şimdilerde de politikamız bir çıkmazın içinde neden olduğuna şimdi geleceğim.

Şimdi bütün bunlara gelmek için şunlara kısaca birkaç cümleyle Türkiye, Suriye ilişkilerinin geçmişine dair de hatırlatmalarda bulunmak istiyorum. Suriye denilen devlet I. Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan bir siyasal yapı Osmanlı İmparatorluğunun yönetiminde Suriye diye bir bölge yoktu, Irak diye de yoktu. Bunlar Osmanlı topraklarının değişik bölgelerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulan ülkelerden biri. Suriye 1920 yılında ilk önce o zaman kendini kral ilân eden Şam'da Faysal'ın ilân edilen bir devlet olarak sisteme dâhil edildi. Ama daha sonra İngiltere'yle Fransa arasında yapılan antlaşmalarla Suriye ve Lübnan Fransız mandasına verildiği için bölgeye Fransızlar geldi.

Fransız yönetiminde Suriye 1946 yılına kadar yaşadı. Yalnız bu arada şöyle bir gelişme var, iki ülke ilişkilerini sonradan hep olumsuz etkileyecek bir gelişme. 1936 yılında Fransa, Suriye'yle bir antlaşma imzaladı. Eğer bu antlaşma parlamentolardan geçirilip uygulanabilseydi, Suriye bağımsız hale gelecekti. Ama parlamentolardan geçirilemedi, II. Dünya Savaşı sürecine girildi ve Suriye'nin bağımsızlığı 1946'ya kaldı. O zaman 1936'da Suriye'yle Fransa, Suriye'ye bağımsızlık verecek bir antlaşma yaparken Türkiye'de devreye girdi ve dedi ki, Fransa'ya biz Sakarya Savaşından sonra 1921 yılı Ekim ayında sizinle bir antlaşma yapmıştık. Bu antlaşmaya göre sınırlarımız belli olmuştu ve o zamanki tabirle İskenderun Sancağı bizim bugün Hatay Şehri dediğimiz şehrin önemli bir bölümünü kapsayan toprakları da size vermiştik dedi, Türkiye. Fakat siz Fransa olarak burayı özel bir otonom yapıda bulundurma sözü vermiştiniz, bunu da uyguladınız. Peki, şimdi siz burayı bağımsız

bir devlete dönüştürünce o bağımsız devlet sizin bu yükümlülüğünüzü aynen sizin gibi sürdürebilecek mi diye devreye girdi. Bunun sonucunda başlayan diplomatik ve siyasi gelişmeler Hatay adında bir bağımsız devletin Suriye mandasından ayrılmasına kendi küçük bağımsız bir devlete dönüşmesine ve ardından da Türkiye'ye bağlanmasına yol açan olaylar zincirini başlattı.

Şimdi Suriye Milliyetçileri o tarihten itibaren hep şunu söylediler, biz bunu kabul etmeyeceğiz. Yani Suriye topraklarının onların tabiriyle son anda Fransa çekilmeden önce Türkiye'ye verilmesini kabul etmeyeceğiz. Hakikaten de Suriye Devleti bağımsız bir devlet olduktan sonra ilişkilerimiz 1945-1947 arasında Türkiye İsrail'in kurulması aleyhine politikalar içindeydi ve Birleşmiş Milletlerde de İsrail'in kuruluşu aleyhine oy kullanmıştı. O dönemde kısa bir dönem böyle Suriye'yle işte çok ortalama ilişkileri olabildi. Fakat daha sonra hep Suriye'yle bu Hatay Meselesinden ve daha sonrada 1950'li yıllarda da Suriye'nin hızla Sovyetler Birliğiyle yakınlaşmasından dolayı ilişkilerimiz hiç iyi gitmedi, Suriye'yle.

1957'de meşhur bir kriz var; iki ülke neredeyse savaşın eşiğine getirmiştir, bugünküne benzer bir kriz bazı yönden iyi birçok yönüyle de benzemeyen bir kriz Soğuk Savaş atmosferinde yapılmıştı. Daha sonraki yıllarda Suriye artan bir oranda Sovyetlere bağımlı bir ülke haline geldi. Türkiye'de NATO üyesi ve Orta Doğu'daki Sovyetlerin varlığından rahatsız olan bir ülke konumunu sürdürdü. Ardından Türkiye bu barajları yapmaya kalkıştığında yine karşısında Suriye'yi buldu. Buldu derken mesela Suriye kalkıp da resmen Türkiye'nin işte askeri ya da bir şey yaparak değil, ama uluslararası platformlarda, Arap liginde hep Türkiye'nin aleyhine kararlar çıkararak faaliyetlerini sürdürdü. Sonuçta Suriye bütün bunlara ilaveten birde PKK Sorununu Türkiye'nin başına büyük ölçüde dert etti ve Suriye'yle ilişkilerimiz hiçbir zaman iyi gitmedi; ne zamana kadar, 1998 yılının Ekim ayına kadar.

1998 yılının Ekim ayında Türkiye o zaman geliştirdiği bir askeri doktrinle şöyle hareket etti; Suriye'ye dedi ki, bak kardeşim bu PKK'nın başı sende buna askeri ve stratejik olarak destek veren ülke sensin, eğitim desteğini veren sensin. Dolayısıyla ben artık PKK'lılarla uğraşmak yerine doğrudan gerekirse sana savaş ilân edeceğim. Yani bunu göze alıyor musun? Türkiye gayet bilinçli bir şekilde ekim ayının başlarında başlattığı kriz yönetimi yöntemi savaşa da yol açabilirdi. Ama ondan öncede gelişmeler vardı, Suriye Yunanistan'la müttefik gibi hareket ediyordu. Türkiye'yi iki buçuk savaşa zorlamaya çalışıyorlardı. Türkiye Yunanistan'la Ege'de bir savaşa girirse Suriye arkadan Türkiye'ye saldıracaktı. İki cephe olacaktı, birde PKK'da buçuk olacaktı. Fakat bu arada Türkiye'de İsrail'le yaptığı yakınlaşma sayesinde bu bloklaşmada üstün duruma geldi ve ardından aynı dönemde PKK'yla askeri mücadeleyi kazandı. Suriye'nin üzerine yüklenmeye başladı ve dedi ki, bak yani o zaman ya benimle savaşacaksın ya da PKK'ya desteği sonlandıracaksın. Bu dönem çok başarılı bir kriz yönetimiydi. Çünkü Suriye Arap liginde yalnızlaşmıştı. Eskisi kadar Türkiye aleyhine kararları çıkarmakta başarılı olamıyordu. Zaten Türkiye diğer Arap ülkelerini de aynı şekilde bilgilendirmişti ve demişti ki, bak benim İsrail'le yakınlaşmama karşı çıkıyorsunuz. Ama o zaman Suriye'ye bir şey söyleyin, bütün

bunların sebebi bu ülkedir ve benim onların yapmaya çalıştığım bütün uzlaşma girişimlerime rağmen bir ülkedir. Dolayısıyla böyle anlamak zorundasınız ve bu iş bir savaşa gidecekse ben hazırım.

Türkiye'nin kararlılığı karşısında Suriye ki, Hafız Esat bu geri adım attı ve Türkiye'nin bütün taleplerini kabul eden meşhur Adana Mutabakatı imzalandı, 1998 Ekim. Bu bir sürprizdi, çünkü Hafız Esat herkesi idare ederdi ve kimse karşısında da bu şekilde boyun eğmemişti ve çok ilginçtir, Hafız Esat sadece bu antlaşmaya evet demekle kalmadı. Aynı zamanda ölünceye kadar geçen 2 yıllık sürede de bu antlaşmaya sadık kaldı, uyguladı. Enteresandır; 1998 yılına kadar hep denirdi, Hafız Esat'ı beyinde bir tümör var, ne zaman öleceği an meselesi. Ama ne hikmetse bu antlaşmadan sonra hızlı bir şekilde o tümör ilerledi ve 2000 yılında Hafız Esat öldü.

Ama bu arada Türkiye yapması gereken her şeyi yaptı; Suriye'yle yakınlaşmak, Suriye'yi korkutmamayı çalışmak. Suriye'yi sistemin içine çekerek mümkün mertebe Suriye'yle iyi komşuluk ilişkileri kurma yönünde adımlar attı. 2000 yılında oğlu Beşar geldi ve Beşar'la 2003 yılına kadar yani şu andaki hükümete kadar gene ilişkiler olabildiğince geliştirildi. 2003 yılında yeni hükümet devraldı, 2002 sonu 2003'ün başı. Bu AKP Hükümeti zamanında da Suriye'yle ilişkilerimiz fevkalade gelişti. Ne zamana kadar, 2011 yılın Mart ayına kadar. Olması gereken her şeyi fazlasıyla yaptı, hükümet.

Yani neler yapıldı? Suriye'yle ilişkiler bir defa güvenlik boyutu en önemli, en az önemli alana indirildi. Çünkü artık PKK'ya destek vermekten vazgeçtiği gibi Suriye, PKK konusunda Türkiye'yle yaygın biçimde ve kapsamlı biçimde istihbarat paylaşımına gidiyordu. Ayrıca Türkiye'nin hoşuna gitmeyecek bir şey yapmama konusunda Türkiye'yle sürekli bir danışma mekanizması geliştirmişti. Ekonomik ve ticari ilişkilerimiz fevkalade gelişmişti. Halklar arasındaki yakınlaşmada kapsamlı bir boyut kazanmıştı. Yani iki halk arasında işte Suriyeliler yaygın bir şekilde Türkiye'ye geliyordu, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları Suriye'yi ziyaret ediyorlardı, yaygınlaşıyordu bütün bunlar gayet iyi bir gelişmenin içindeydi; zaten bize böyle bir Suriye lazım. Buna ilaveten neler yapıldı? Mesela vizeler kaldırıldı, gidiş gelişler kolaylaşsın diye. Dünya tarihinde belki de ilk defa iki ülkenin hükümetleri bir Ankara'da birde Suriye'de olmak üzere iki toplantı yaptılar.

Bunun devamını getirmek artan bir oranda bunu sürdürmek yerine o Mart ayında bir gecede bütün ilişkileri yerle bir eden yeni bir karar aldık. Neden böyle bir karar aldık? Şimdi yaygın fikir şu; Amerikalılar Suriye'nin aleyhine döndü, bizim hükümette böyle döndü. Evet, bunun bir payı var, ama sadece bu değil. Türkiye başarılı ilklere imza atmıştır. Bunun devamını getirmek artan bir oranda bunu sürdürmek yerine o Mart ayında bir gecede bütün ilişkileri yerle bir eden yeni bir karar aldık.

Neden böyle bir karar aldık? Şimdi yaygın fikir şu; Amerikalılar Suriyelilerin aleyhine döndü, bizim hükümette öyle döndü. Evet, bunun bir payı var, ama sadece bu değil. Arap ülkelerinde başlayan önce Tunus'ta başlayan ve bir anda sonuç veren, sonra Mısır'da benzeri bir sonuç veren; benzeri diyorum. Çünkü sonuç şu oluyor; demokrasi

vs gibi laflarla başlıyor, her ikisinde de Siyasi İslâmcılar en örgütlü grup olduğu için onlar iktidara geliyorlar; her ikisinde de böyle oldu. Ardından bu Arap Baharı diye bütün Arap ülkelerine yayılacak diye konuşuldu. Mesela Bahreyn'e, Yemen'e sıçradı. Fakat Suriye'dekiler mesela Libya'dakiler ve Suriye'dekiler hemen daha dakika bir silahlı mücadeleyle başladı. Yani diğer Arap ülkelerindeki gibi kitlesel eylemlerle değil, silahlı mücadeleyle başladı. Zaten beki de temel farklılığı buydu.

Bu sürecin sonunda Mısır'da, Tunus'ta uzun kanlı bir mücadelenin sonunda Libya'da, Fas'ta Siyasi İslâmcılar ya doğrudan ya da koalisyon şeklinde iktidara geldiler. Bizim hükümetin kararını değiştirmesi gerekçesi şuydu; evet, Amerikalıların politikasıyla uyumlu ama aynı zaman şu; bütün bu ülkelerde Siyasi İslâm iktidara geliyor Türkiye'de de zaten iktidarda o halde Suriye'dekini de devirirsek bütün biz ve bizim arkadaşlar olacağız, böyle bir mantık geliştirildi. Bunun üzerine inşa edilen politikayla Suriye'deki bütün çıkarımız o gece feda edildi.

Beklenti şuydu; biz Türkiye olarak bir iki bağırsak, Esat'a bir iki ağır laf söylersek, birde sınırımızdan işte cihatçı denilen silahlı grupları Esat'a karşı sokarsak, hadi aslanlarım devirin Esat'ı dersek zaten Esat'ın en fazla birkaç haftası, şurada deseniz ki iki üç ay içinde devrilir. Kanlı bir şekilde Libya'daki Kaddafi örneğinde olduğu gibi sokaklarda da linç edilir; olur, biter bunun sonucunda da Müslüman Kardeşler hareketinin Suriye versiyonu orada iktidara gelir. Fakat bu böyle olmadı; Suriye'nin toplumsal yapısı buna müsait değildi, pek çok başka farklı faktör buna müsait değildi ve sonuçta şimdi şöyle bir noktaya geldik;

- 1- Suriye'deki rejim devrilmedi. Fakat Suriye olabildiğince istikrarsız hale getirildi. Ortalık cihatçıların birbirleriyle savaştığı bu arada yakın zamana kadar Türkiye'nin Özgür Suriye Ordusu adıyla destek verdiği grupların kardeşim böyle giderse bu cihatçılar yüzünden biz artık Esat Ordusuyla birlikte hareket ederiz diyeceği noktaya geldi. Dahası Suriye rejimi Rusya'nın yaptığı o çok becerikli diplomatik girişimle Batı dünyasıyla büyük ölçüde kendisi anlaşmış durumda, Suriye'yle anlaşmazlığı olan bir tek biz kaldık.

Şimdi bizim Orta Doğu'daki politikamızın sonucu kabaca şöyle özetlenebilir. Suriye'yle zaten papaz olmuş durumdayız, bir daha iyileşemeyecek derecede yani biz, bu hükümet orada Esat olduğu sürece iyileşmemizin mümkün olmadığı bir noktaya gelmiş durumdayız.

- 2- Aynı zamanda yine ideolojik sebeplerle İsrail'le bayağı kavgalıyız. Aynı zamanda Mısır'da en son meydana gelen olaylardan dolayı Mısır'la tam manasıyla kavgalıyız. Mısır'daki en son bunların tabiriyle darbeyi destekleyen Suudi Arabistan ve Körfez ülkeleriyle de Mısır yüzünden bozmuş durumdayız. Bizim İsrail'le kavgamız sayesinde Kıbrıs Rumları İsrail'i kendilerine müttefik edindiler ve İsrail'in askeri koruması altında doğalgaz aramaları yapıyorlar ve sonuç aldılar. Önce biz dedik ki; siz o doğalgazı aramaya bir başlayın, bizim hava kuvvetleri ve deniz kuvvetleri size ne gösterir bunun üzerine İsrail dedi ki, buyurun gelin. Yani biz beraber yapacağız. Sonra

o söylem unutuldu. Zaten Türkiye’de hemen hemen özgür basında kalmadığı için bunların üzerine giden insan sayısı da az oldu.

Şimdi dahası bu arada her ne hikmetse Irak’taki yönetimle de kavgalıyız, İran’la da ilişkilerimiz hiç iyi değil. Şimdi her devletle kötü olmak için bir sebebimiz var ve hepsi bir araya geldi. Şimdi normalde eğer birçok devletle birçok konudan dolayı ilişkilerinizi bozacaksanız, hiç olmazsa marifet şudur sıraya koymalısınız, bunları. Yani teker teker yapmalısınız. Yani hepsiyle aynı anda kavgalı olursanız, başınız ağrır. Nitekim şu anda ağrıyor.

Şimdi ikincisi bu Türkiye’nin çıkarlarına mıdır? Hiç çıkarlarına değil, Türkiye 1950’li yıllarda NATO’ya girdikten hemen sonraki yıllarda Arap ülkelerinin kendi aralarındaki sorunlara çok karıştı ve bundan dolayı başı çok derde girdi, Türkiye’nin. Ondan sonra Türkiye bir değerlendirme yaptı, 1964’te. Şu doğru yola geldi; dedi ki Türkiye,

- 1- Arap, İsrail sorunlarında İsrail yanlısı olmamalıyım. Hak hukuk genellikle Arapların yanında, onların yanında olmalıyım.
- 2- Ama İsrail’le de kavgalı olmamalıyım. Bunlar nüanstır, yani diplomasi nüanslar üzerinde oynar.

Demek ki, bir bunları bir sıraya koymak lazım, ikincisi mesela Türkiye ne yaptı, bu o yeniden değerlendirme sürecinde? Arap İsrail ilişkilerinde dengeli bir tutum belirledi ve

Arap ülkelerinin kendi aralarındaki kavgalarda taraf olmamayı öğrendi. Yani çünkü bu Arap ülkeleri öyle ki birinde bir darbe oluyor; bir anda oradaki yönetim değişiyor, öbürüyle kavgalı hale gelebiliyor. Eğer siz onunla sonuna kadar birlikteyim, öbürüyle sonuna kadar kavgalıyım dersiniz başınız derde giriyor. Onun için hepsine eşit mesafede olmayı öğrendi. 8 yıl süren İran, Irak Savaşında ne oldu, biliyor musunuz? Türkiye’nin Bağdat’taki büyükelçiliği İran’ın büyükelçiliği görevini yaptı. Tahran’daki büyükelçiliği Irak’ın çıkarlarını orada korudu. İki tarafta bize aynı şekilde güvenebiliyordu. Şimdi Orta Doğu’da bize güvenen kalmadı, bundan dolayı.

Dış politika arkadaşlar millî çıkar üzerine kurulur. Yani çıkarlarınız neyi gerektiriyorsa o doğrultuda hareket edersiniz. Onun için bir sürü diplomata para veririz. Onun için Dışişleri Bakanlığımız ve bizim gibi hocalar vardır, hepimiz kafa yorarız. Üniversitelerimiz vardır. Niye? Devlet niye var? Buradaki topluluğun çıkarlarını en iyi şekilde korumak amacıyla vardır, Devlet. Şimdi çıkarlar üzerine dış politikayı inşa etmişsiniz, yanlışa götürür sizi. Bugünkü dış politika bütünüyle ideolojik hale gelmiş, durumda. Deniliyor ki, biz ilkeli davranıyoruz. Buradan kastedilen de şu, biz demokratik rejimleri destekliyoruz. Peki, Suudi Arabistan’la dostluğunuz ne o zaman ya da körfezdeki Arap ülkelerini niye destekliyorsunuz veya Bahreyn’de, Bahreyn’in toplam nüfusunun %70’i Şii, %30’u Sunni ve Sunniler baskıcı rejimle Şiiilerin üzerinde yönetim kurmuş durumda. Orada Şiiiler siyasi haklarını elde etmek için bir mücadele başlattığında onlara niye destek vermediniz, o zaman. Hayır, mademki ilkelerin mücadelesini yapıyorsunuz.

İkincisi Beşar Esat'ın sandıktan çıkma modelini beğenmiyorsunuz, Irak'taki modeli niye beğenmiyorsunuz? Oraya Amerikalılar getirdi, demokrasiyi. Oradaki seçilen başbakanda normal işte demokratik yollarla seçiliyor, onu da beğenmiyorsunuz. Yani kaldı ki ilkeli bile olsa çıkarlarınıza aykırıysa görmezden gelirsiniz.

Dünyanın en ideolojik devleti Sovyetler Birliği'di. Sovyetler Birliği hiçbir zaman ideolojik dış politika izlemedi; hep pragmatizm ve çıkarları üzerine kurdu, dış politika. Doğrusu budur, bunu yapmayan şu anda dediğim gibi bütün sıfır sorunla başlıyorsunuz. Sıfır sorununuz olan sıfır komşunuz haline gelir.

Oytun Orhan: Suriye'deki duruma ilişkin olarak; Suriye'deki son durum ne, Türkiye'nin buradaki politikası olaylar başladıktan günümüze kadar gelen süreçte Türkiye'nin uyguladığı politika neydi buna izin verirseniz, anlatmaya çalışacağım.

Öncelikle Suriye'deki bu duruma ilişkin olarak 3 yıla yakın bir süredir devam eden bir iç savaşta birkaç tespitle başlamak istiyorum. Bir kere her şeyden önce Suriye'deki iç savaş ilk aşamada baskıcı bir rejime karşı özellikle sivil halkın inisiyatifleriyle sokaklara dökülmesiyle tamamen barışçıl yöntemler kullanılarak başlattığı bir demokrasi ve insan hakları talebi, özgürlük talebiydi. Ancak geldiğimiz noktada olay tamamen bir silahlı direniş boyutuna gelmiş durumda. Şu anda halk açıkçası evlerine çekilmiş, durumda ve ülkelerinden göç etmek durumunda kaldılar ya kırsaldaki bölgelere göç ettiler. Suriye'deki durum şu anda, Suriye'nin düzenli ordusu ile buna baş kaldıran ve birazdan sınıflandırmaya çalışacağım, grupların onun iktidarına, egemenliğine karşı mücadele verdiği bir iç savaş durumuyla karşı karşıyayız. 4 cepheli bir savaş yaşanıyor, şu anda Suriye'de. İlk başta dediğim gibi tamamen sadece rejime muhalefet gibi bir sınıflandırma yapılıyordu Suriye'de üzerinde. Ama şu anda baktığımızda 4 cepheli bir savaş yaşanıyor; bir tarafta rejim, bunun karşısında ilk başta işte bu ayaklanan insanların silahlanması veya ordudan kaçan subayların, askerlerin muhalif saflara katılmasıyla oluşturduğu Özgür Suriye Ordusu adı altında nispeten ılımlı olarak tanımlayabileceğimiz bir silahlı direniş hareketi. Ancak daha sonra gelişen süreçte bu üçüncü ve dördüncü cephe ortaya çıkmaya başladı. Cihatçılar veya El-Kaide bağlantılı örgütlerin giderek güç kazanmaya başladığı, sadece El-Kaide bağlantılı değil, İslâmi grupların Selefiler olabilir veya son dönemde kurulan işte İslâmi Cephe, İslâm Ordusu gibi büyük ve geniş silahlı direniş gruplarının koalisyonları ortaya çıkmaya başladı. Dördüncü cephede Kürtler; Kürtlerde özellikle son bir yıl içerisinde yani 19 Mayıs tarihiydi. Rejimin Kürt Bölgelerinden çekilerek buradaki kontrolü Kürtlerin kendisine bırakması neticesinde giderek örgütlenmeleri, zaten bunun bir geçmişi vardı. Silahlanmaları ve birliklerini koruyarak kuzey bölgesine özellikle Türkiye Suriye sınır hattı boyunca bir güç tabanı oluşturduklarını gördüğümüz Kürtler karşımızda. Onlarda Kuzey Suriye Bölgesinde şu anda önemli bir cephe Rejimden ziyade daha çok bu İslâmcı gruplarla, El Kaide bağlantılı gruplarla Kuzey Suriye Bölgesi de Türkiye Suriye sınır hattı boyunca mücadele verdiklerini görüyoruz.

İkinci tespit Suriye'ye ilişkin olarak, ayaklanmanın başından bu yana giderek geldiğimiz noktada İslâmci gruplar güç kazandı. Bir tarafta dediğim gibi cihatçılar El-Kaide bağlantılı gruplar, Irak ve Şam İslâm Devleti adı altında bunun yanında Rusya Cephesi gibi gruplar giderek bu askeri muhalefet içerisinde önemli bir taban kazanmaya başladılar. Bunun ötesinde Özgür Suriye Ordusu çatısı altında yer alan ancak daha İslâmi eğilimlere sahip gruplar kendi aralarında ittifaklar oluşturarak işte İslâm Ordusu, İslâm Cephesi adı altında bir araya geldiler ki bunlar esasen Suriye'deki askeri direnişin, ayaklanmanın en öncül gruplarıydı. Dolayısıyla bunların Özgür Suriye Ordusundan ayrılarak yeni cepheler kurmaları Özgür Suriye Ordusunu da son derece zayıflatan bir konumdu. Dolayısıyla geldiğimiz noktada Suriye direniş ayaklanmasının en önemli boyutunu İslâmi boyutun oluşturduğunu görüyoruz ve mezhepçi karakterin bu ayaklanmanın gittikçe daha fazla ön plana çıkıyor. Yani bir Arap, Alevi azınlık iktidarına karşı çok kaba bir tabirle Sunni çoğunluğun ayaklanması şeklinde bir yeni durumla karşı karşıyayız. Bu karakteri ayaklanmanın giderek ön plana çıktığını görüyoruz.

Üçüncü tespit Suriye'deki ayaklanmaya ilişkin olarak, tam bir kör düğümle karşı karşıyayız. Yani ne rejimin muhalefeti tam anlamıyla bastırabileceği ne de muhalefetin rejimi yıkabilecek kapasiteye ulaşamayacağı bir durumla karşı karşıyayız. Dönem dönem rejimin sahada kazanımlar elde ettiği, buna karşılık bazı dönemlerde muhalefetin rejime karşı sahada kazanımlar elde ettiği ama bir şekilde uzun vadede baktığınızda o kör düğümün bir şekilde çözülemediği hiçbir tarafın birbirini galebe çalamadığı bir kör düğüm durumuyla karşı karşıyayız. Bu da halen 3 yıldır devam eden ve ne zaman biteceği belli olmayan bir iç savaş ve istikrarsızlık ve hergün sivil kayıplar, iç ve dış göçe maruz kalan bir ülkenin karşımıza çıkmasına neden oluyor.

Suriye'deki iç savaşa ilişkin bir diğer tespitimiz; dış etkinin giderek arttığı, yani özellikle Lübnan'da gördüğümüz gibi bütün hem bölgesel aktörlerin kendi aralarındaki mücadeleleri, rekabetleri yeni bir oyunun sahası üzerinde belki bu şu anda Suriye'nin yürüttüğü bir durumla karşı karşıyayız. Özellikle baktığınızda Suudi Arabistan'la İran arasında Şiilik ve Sunnilik arasındaki mücadelenin uzantısını yine şu anda Suriye'de görüyoruz. Suudi Arabistan'ın bu cihatçılar ve Selefilere destek verirken İran'ın Esat rejimine destek olduğunu görüyoruz ki bunun daha altında işte Körfez ülkeleri; Katar, Kuveyt gibi Türkiye'de açıkçası birazdan Türkiye kısmında değineceğim. Türkiye'de bu kamplaşmanın bir tarafı olmuş durumda ve orada Sunni kampında yer alan bir tavır almış, durumda. Bununda ötesinde tabii ki global düzeyde baktığınızda da bütün küresel aktörlerin Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletleri, Rusya, Çin gibi aktörlerin doğrudan içerisinde yer aldığı ve etkilerinin olduğu bir hem bölgesel hem de açıkçası küreselde bir sorunla karşı karşıyayız, dış etki inanılmaz bir role sahip Suriye'de süre giden bu iç savaş ortamında.

Sahadaki son duruma baktığımızda Suriye'de, rejimin son dönemde biraz daha her ne kadar kör düğüm muhtemelen devam edecek olsa da rejimin son dönemde biraz daha zemin kazandığını görüyoruz. Muhalefetin çok parçalı yapıya sahip olması,

kendi içinde bu İslâmcılar El-Kaide bağlantılı gruplar ve ılımlılar arasında ortaya çıkan mücadele, Kürtler ve Araplar arasında ortaya çıkan bu çatışma nedeniyle muhalefete açıkçası enerjisini kendi içinde harcıyor, bu da rejimi rahatlatan bir faktör. Rejimin yanında işte Hizbullah gibi, Lübnan'da milis gücün doğrudan Suriye'de Esat rejimi yanında savaşa katılması, İran'ın yine doğrudan bu savaşa müdahil olması onların katkıları sayesinde rejimin son dönemde sahada muhalefete karşı kazanımlar elde ettiğini görüyoruz.

Şu anda sahadaki duruma baktığınızda Şam'da tamamen rejim kontrolü var. Ülkedeki vilayetlerin 17 vilayetin 16'sında merkezde rejim kontrolü halen sürüyor. Sadece Rakka tamamen vilayet, merkezi ve kırsalı olmak üzere muhaliflerin kontrolünde ama merkezlerin hepsinde rejim kontrolü devam ediyor. Ancak ülke topraklarının bütününe baktığınızda yaklaşık %50'lik bir dağılım var; yani %50'si rejim kontrolünde %50'sinin muhaliflerin kontrolü altında bölgeler olduğunu görüyoruz. Ancak muhaliflerin daha çok kırsal alanda sınırlı daha az stratejik öneme sahip bölgelerdeki kontrolüyle sınırlı olduğunu görüyoruz. Bu tabii dediğim gibi dönemsel bir durum olabilir, muhaliflerin kendi içinde kaynaklanan bir durum. Dönem dönem muhaliflerin zemin kazandığı sahada güçlendiği dönemler olmuştu. Ancak şu anda rejim daha güçlü gibi gözüküyor.

Şimdi tabii Suriye'nin geleceğine ilişkin birçok senaryo dile getiriliyor. Herkes yani büyük bir bilinmez, kimse Esat sonrasında veya Esat olsa dâhi bundan sonra Suriye'yi neyin beklediğine ilişkin net bir yanıt veremiyor. Ama birkaç senaryo belki dile getirebiliriz, Suriye'ye ilişkin olarak.

Bir kere her şeyden önce bu tarz iç savaşların sonlanmasının en temel bir yöntemi var, yani bir taraf askeri olarak taraflardan biri diğerini tamamen yeniyor ve burada iç savaş sona eriyor. Buradaki dolayısıyla Suriye'ye ilişkin ilk senaryolardan birisi işte Esat rejiminin ya muhalefeti bastırması ya da muhalefetin rejimi yıkması ancak bu dediğim gibi Suriye'de çok olası gözükmeyen uluslararası toplumun burada pozisyon yani çünkü ne Batı burada bir Esat'ın yıkılması istiyor ne de muhalefetin burada rejimi yıkmasını istiyor. Çünkü rejim yıkılacak olursa burada çok daha büyük kanlı bir savaş ortaya çıkacak. Daha da önemlisi iktidara alternatifi bahsettiğim gibi yükselen İslâmcılar ve yahut da belki El-Kaide bağlantılı gruplar burada iktidar alternatifi dolayısıyla Batı'da burada şu anda henüz net bir karar almış değil. Dolayısıyla muhtemelen bu kör düğüm sürececek gibi gözüküyor.

İkinci ihtimallerden biri, halen bu esasen fiili olarak sahada şu anda var olan bir durum parçalanma süreci Suriye'de. Şu anda filli olarak Suriye'de, 4 parçalı bölgelerin ortaya çıktığını söyleyebiliriz; birincisi rejimin kontrol ettiği alanlar bu daha çok Suriye'nin Akdeniz'e kıyısı olan Lazkiye, Tartus, Şam, Hama, Humus vilayetlerini kapsayan ülkenin batı kanadında rejimin kontrol ettiği alanların yoğunlaştığını görüyoruz. Kuzeyde bir Kürt Bölgesi fiili olarak ortaya çıkmış, durumda. İstisnasız çok fazla Kürt partisi var, ama tabii ki en önemlisi hatta tek parti diyebileceğimiz PKK'nın oradaki siyasi uzantısı olan PYD'nin talebi ama diğer partilerinde talebi orada bir

federasyon, otonom bölge ne olursa bir bölge kurma arayışı içerisinde. Fiili olarak da kuzey bölgesinde Türkiye, Suriye sınır hattının üçte ikilik bölümünde bunu kurmuş durumdadır. Bir Kürt Bölgesi ortaya çıkmış, durumda. Bir Sunni Bölgesi veya muhaliflerin kontrol ettiği alan diyebiliriz, bu da daha çok ülkenin güney ve doğu kesimi stratejik önemi az olan çöllerin yer aldığı bölge burada muhaliflerin kontrol ettiği bir bölge var. Bu fiili bölünme zaman içerisinde yerleşebilir. Dolayısıyla önümüzdeki dönemde bu fiili parçalanma Yeni Suriye'nin yasallaşarak yeni siyasal düzeni, yapısını da oluşturabilir diye düşünülüyor ki ne olursa olsun Suriye'de her halükarda şu kesindir ki, kesinlikle güçlü merkezi bir yönetim ortaya çıkmayacak. Burada âdemi merkezîyetçi bir yapı olacak ve dolayısıyla yerel güçlerin daha fazla ortaya çıktığı bu federal bölgeler olabilir, otonom bölgeler olabilir ya da Lübnan benzeri fiili olarak mezhepsel grupların, etnik grupların kendi bölgelerini kontrol ettiği parçalı bir yapı olabilir. Suriye'de de muhtemeldir ki Esat sonrasında böyle bir durum ortaya çıkacak gibi gözüküyor.

Şimdi Suriye'deki bu iç savaşın sonlandırılmasına ilişkin olarak dile getirilen tek çözüm yolu olarak siyasi çözüm dile getiriliyor ve yürüyen bir süreç var, şu anda Cenevre Süreci. Cenevre 1 toplantısı yapılmıştı. Ocak ayı içerisinde Cenevre 2 toplantısı yapılacak. Bunun mantığı temel olarak şuna dayanıyor. İki tane büyük küresel güç Amerika ve Rusya'nın kendi arasında anlaşarak Suriye'deki çözüme bir siyasi çözüm, diplomatik araçlar kullanarak bir çözüm bulma ve bunu yukarıdan aşağıya kendi taraflarındaki aktörlere dayatılması yoluyla Suriye'de iç savaşın öncelikle ateşkesin sağlanması daha sonra bir siyasi çözüm bulunması mantığına dayanıyor. Şu aşamada bu da tek yol gibi gözüküyor, ama bu yolunda açıkçası çok büyük sorunları var. Amerika Birleşik Devletleri ilk başta halen esasında Esat karşısında bir pozisyon almıştı. Ama baktığımız zaman giderek özellikle İslâmcıların güçlenmesiyle beraber Rusya'yla ortak çıkar alanlarının oluştuğunu görüyoruz. Batı basınına baktığımızda artık Suriye'de temel tehdidin Esat rejiminden ziyade işte El-Kaide bağlantılı gruplar ve Radikal İslâmcı gruplar olduğu bir durumla karşı karşıyayız. Dolayısıyla bu da Rusya'yla, Amerika'yı daha yakın hale getiriyor. Buradaki sorun açıkçası biraz önce bahsettiğim gibi tepedeki iki aktörün kendi taraflarına bu siyasi çözümü zorla kabul ettirmesi dedik. Rusya'nın burada kendi tarafındaki İran, Hizbullah, Suriye rejimi gibi aktörlere bunu dayatabileceği ancak sorunun muhalif safında yer alan cihatçılar, El-Kaide bağlantılı grupların nasıl kontrol edilebileceği sorunu Suriye'de şu anda en önemli sorun. Dolayısıyla bu siyasi sorun çözüm yönteminin de nasıl hayata geçirileceği konusunda en azından kısa vadede çok ciddi soru işareti olduğunu görüyoruz.

Kısaca Türkiye'nin politikasına ilişkin birkaç tespitte bulunmak istiyorum. İlk başta Türkiye, Suriye'de bu ayaklanma başladığında Türkiye'nin temel yaklaşımı şuna dayanıyordu. Yani bu Arap Baharı Tunus'la sınırlı kalmayacak, tüm bölgeye yayılacak ve bu aynı Doğu Avrupa'da olduğu gibi Tunus'la sınırlı kalmayıp burada Soğuk Savaş kalıntısı yani Türkiye'nin kendi düşüncesiyle ifade ediyorum. Soğuk Savaş kalıntısı buradaki rejimlerin hepsi yıkılacak ve yerine daha demokratik halkın

taleplerini yansıtan yeni rejimler yeni siyasi yapılar ortaya çıkacak beklentisine dayanıyordu. Dolayısıyla Türkiye olaylar Suriye'ye daha yayılmadan önce tercihini yapmıştı. Eğer bir rejim karşıtı ayaklanma başlayacak olursa Türkiye burada hem reel olarak kazanan tarafta yer almak açısından hem de ilkesel bir duruş olarak demokratik taleplerin yanında yer almak gibi bir yaklaşım benimsemişti. Ancak Suriye'de bu tutmadı; yani burada tamamen bir hesap hatası olduğu Suriye'yle ilişkin olarak ortada. 3 yıla aşkın bir süredir burada halen rejim ayakta hatta güçlenerek varlığını devam ettiriyor. Türkiye burada hem uluslararası toplumun Suriye'ye karşısında ne pozisyon alacağı konusunda doğru bir hesaplama yapamadı hem de Suriye'nin kendi iç dinamiklerini tespit edip burada nasıl bir durum ortaya çıkar ona ilişkin doğru hesaplama yapamadı. Ama en önemli hesap hatası muhtemelen kendi gücünü burada yanlış hesapladı, Türkiye. Çünkü yeni durum Türkiye'nin bu gücünün Türkiye'nin bölgede etkisinin arttığı dönemde daha çok soft power'ı yumuşak gücünü bölgeye yayarak etkisini arttırdığı bir dönemdi. Ancak bu yeni dönem istikrarsızlığın olduğu dönemde sizin sert gücünüzü gerekirse istihbari, askeri gücünüzü bu bölgede aktif bir şekilde kullanmanızı gerektiren bir durumdu. Ancak Türkiye bu durumda yanlış hesaplama yaptı ve buna yönelik belki kapasitesi olsa da buna yönelik iradesi olmadığı için, kullanamadığı için Suriye'de değişikliği sağlayamadığı, uluslararası toplumu mobilize edemediğini görüyoruz.

Tabii en önemli sorunlardan biri burada daha çok o döneme kadar daha pragmatik bir yaklaşım sergilenmiş olmasına rağmen ayaklanmanın başlamasıyla beraber burada bir fırsat alanı gören Türkiye'nin burada daha çok İslâmi referansları ve mezhepçi yaklaşımı birazda referans alan bir politika benimsemeye başlaması ve Suriye toplumunun genelini kapsayan politiklardan ziyade daha çok Sunni toplumun orada iktidara gelmesinin yolunu açacak politikalar benimsemesi ki bu da hem Batı'da kaygılara neden olarak Türkiye'nin politikasında soru işaretlerine neden oldu hem de Suriye içerisinde Türkiye'ye yönelik bakışta sıkıntılara neden olduğunu görüyoruz. Dolayısıyla Türkiye bu süreçte Suriye muhalefetine her türlü siyasi, diplomatik, lojistik desteği verdi. Sınır bölgesi Suriye muhaliflerinin bütün faaliyetlerine açık hale getirildi. Siyasi muhalefetin Türkiye'de örgütlenmesine izin tanındı. İstanbul'da kuruldu, Suriye Ulusal Konseyi daha sonra koalisyon burada faaliyetlerine devam ediyor. İnsani yardımlar, muhaliflere yardımlar ki basında çıkan iddialara göre burada Türkiye'nin doğrudan silah yardımı olmasa da buradaki bütün silah ve lojistik yardımların muhaliflere gidişini Türkiye önemli üslerden biri haline gelmiş, durumda.

Ancak tabii dediğim gibi Türkiye bu gelinen noktada siyasi söyleme baktığınızda Başbakan, Dışişleri Bakanının inanılmaz düzeyde bir beklentiyi yükselttiğini ancak bunun karşılığının alınmadığını ve artık bundan sonra alınmasının mümkün olmadığı bir durumla karşı karşıyayız. Her halükarda Esat kişisel olarak burada kalır ya da gider; ancak şu bir gerçek ki Suriye rejiminin burada tamamen yıkıldığı ve burada yeni siyasal yapının kurulduğu bir durumla karşı karşıya kalmayacağız. Türkiye burada her halükarda kazanan olmayacak. Ancak Türkiye tabii burada çok yatırım yaptı ve muhtemelen yeni siyasal yapılanmada bazı isteklerinin

karşılanmasını isteyecek ve burada elde edebileceği maksimum faydayı sağlamaya çalışacaktır, diye düşünüyorum.

Tabii burada Türkiye açısından son olarak ne gibi riskler ortaya çıktı; hem Türkiye'nin politikası nedeniyle hem de Suriye'nin de kendi içinde kaynaklanan nedenlerle. Bir kere Türkiye Suriye politikası nedeniyle bölgedeki Şii Sunni kutuplaşmasının bir tarafı haline geldi. 10 yıllık dönemde daha tarafsız ve bu bölgedeki çatışan taraflar arasında dengeli bir politika izleyebilen bir Türkiye vardı. Ancak şu anda Şii Sunni kutuplaşmasının bir parçası haline en azından öyle algılandığını ancak bu altı besleyen politikalarda uygulandığını görüyoruz, bunun parçası haline geldi.

İkincisi Türkiye açısından en önemli sorun; şu anda sınır bölgesinde Türkiye El-Kaide mi PKK mı oradaki siyasi uzantısı olan PYD mi ikilemine sürüklenmiş, durumda. Yani sınır hattı tamamen ya bu büyük kısmı PYD'nin diğer kısmı da El-Kaide'nin şu anda kontrolünde dolayısıyla bu da Türkiye açısından ciddi bir güvenlik riski oluşturuyor. El-Kaide'ye giden destekler belki de doğrudan El-Kaide'ye verilen destek değildi, muhaliflere veriliyordu. Verilmemesi durumunda Türkiye'nin El-Kaide'nin yeni hedefine dönüşmesi ihtimali var, bu önemli bir tehdit unsuru Türkiye açısından daha öncede El-Kaide saldırılarına maruz kalmış bir ülke olarak.

PKK'ya karşı yürütülen mücadelede zemin daha güç kaybına uğradığını görüyoruz, Türkiye'nin. Çünkü dediğim gibi Suriye'nin kuzeyinde ortaya çıkan Kürt Bölgesi tamamen oradaki PKK'nın güç tabanında, etki alanında olan Kandil tarafından idare edilen bir bölge. Dolayısıyla özellikle bu Türkiye'de çözüm süreci işte bağlamında yürütülen süreçlerde Türkiye'nin elini zayıflatan bir durum, Suriye'deki gelişmeler.

Uzun süreli bir istikrarsızlık olacak, Suriye'de bu kesin. Suriye, Türkiye'nin her zaman Orta Doğu'ya açılan kapısı Türkiye bu kapıyı uzun süre kaybetmek durumunda kalacak; bu da Türkiye açısından önemli bir hem ekonomik hem de güvenlik anlamında ciddi bir sorun.

Türkiye dış politikada caydırıcılık unsurunu yavaş yavaş kaybetmek üzere dediğim gibi bölgede yükselen bir güçtü. Ancak her zaman o soft power'ın yanında kullanmadığı ancak var olduğu bilinen bir hard power da olduğu düşünülen bir ülkeydi. Ancak İsrail'le yaşanan sorunlar Türkiye'nin buna ciddi bir somut anlamda karşılık verememesi, Suriye meselesinde jet krizi, diğer meseleler karşısında Türkiye'nin ciddi karşılıklar verememesi ve o sert gücünü kullanamaması kendi kapasitesini yanlış saptamadan kaynaklanan nedenlerle bir caydırıcılık konusunda Orta Doğu ve dünyada dış politikasında bir etki kaybına uğradığını görüyoruz, Türkiye'nin.

Belki bir iyi taraf olarak şunu görebiliriz; Türkiye biraz fazla açıldı. Burada kapasitesinin buna yetmediğini gördü, ancak eksikliklerini gördü. Muhtemelen bu eksikliklerini giderme yönünden bundan sonra hem istihbari alanda hem askeri alanda bölgede İran gibi sizinle birlikte hareket edebilecek müttefik ilişkileri kurma yolunda vekiller burada oluşturma anlamında eksiklerini gördü. Bundan sonraki

dönemde o sınırlarını gördü, Türkiye ve o sınırlarını aşma yönünde belki Türkiye dış politikasını daha bundan sonra yararlı şekilde bu konudaki araçlarını geliştirecektir, diye düşünüyorum.

Doç. Dr. Hasan Ali Karasar: Bende Avrasya ülkelerinin Türkiye'nin Suriye Krizinde tutunduğu tavra karşı aldıkları karşı tavırlar ve görüşleri özetlemeye çalışacağım. Ama ondan önce birkaç noktaya işaret etmek istiyorum.

Öncelikle Rusların Orta Doğu'ya olan ilgisi çok eski zamanlara değil, ancak Osmanlı'nın en uzun yüzyıl olarak 19. Yüzyılın başlarına kadar uzanır. Daha evvelde özellikle 1720-1725 yıllarında Petro meşhur donanmasını inşa ederken işte Kudüs'e kadar onları götürebilecek, hacıları taşıyabilecek vs gibi Rus kamuoyunda çok para toplama amaçlı propaganda yapmışlardı. Ancak aslında Rusların Kudüs Osmanlı Orta Doğu'suyla ilişkileri öncelikle Mora Ayaklanması 1821 daha sonrada gelişen bir dizi 1800 yılının Türk-Rus Savaşı ki 1829'dan sonra başlayan giderek artan Osmanlı Ortodokslarına hamilik, korumacılık iddiaları 1877-1878 bizim 93 Harbi dediğimiz büyük Rus-Osmanlı Savaşında iyice hem savaşın sebeplerindedir hem de tavana ulaşmıştır. Hatta bundan yaklaşık 25 sene önce Osmanlılar, İngilizler ve Fransızlar Pietro Sardinya'yla birlikte Kırım'a çıktıklarında Rusya İmparatorluğu Kırım Harbinde tamamen yenilmek üzereyken imparator patrikhane Rus Ortodoks Patrik aracılığıyla Kudüs'e 20 milyon altın ruble göndermiştir ki Osmanlı İmparatorluğu'nun ve müttefiklerinin cephe gerisinden bölgedeki Hıristiyan Araplar üzerinden hem Osmanlı hem de İngilizlere, Fransızlara bir sürpriz yapmak istiyordu aslında uzun vadeli olarak ve her zaman için özellikle 19. Yüzyılın ikinci yarısında Rusya İmparatorluğunun Orta Doğu'daki Hıristiyan Ortodoks Arapların ve optik kiliselerinin aslında valilerinden, finansörlerinden biri olduğunu söylememiz yanlış olmaz.

Özellikle Sovyet Devriminden sonra tabii bütün her şeyin değişmesi beklenirdi. Sovyetler Birliği dünyada düşünebileceğimiz belki en ideolojik devletti, Sosyalist Komünist temeller üzerine kurulmuştu. Ancak özellikle 1960'lara kadar olan siyasetine baktığımızda yani Stalin dönemi de dâhil olmak üzere çok pragmatik temeller üzerine dayandığını görüyoruz. Hele hele 1960'lardan sonra yani Rapoviç'le karşılıklı Batı Bloğuyla da yakınlaşması sonucunda da iyice tertemiz rasyonel temeller üzerine kurulduğunu görüyoruz. Ancak Sovyet İhtilalinden sonra Moskova'da kurulan bir üniversite vardı, Halkların Dostluğu Üniversitesi. 3. Dünyadan davet ettiği, 3. Dünyanın sosyalistlerine bir şekilde eğitime yükümlülüğü üstlenmişti ve bu sosyalist üniversiteye gidenler arasında elbette bizim tanıdığımız pek çok isimler yani Türk Komünist Sosyalist Hareketinin 1930'larını, 1940'lılarını 1950'lilerini temsil edecek Nazım Hikmet'te onlardan biridir. Ancak Arap dünyasından, Afrika'dan, Çin'den, Hindistan'dan, İranlı Müslümanlar arasından çok sayıda gençler gitmişlerdi ve sosyalist doktrinle, sosyalist düşüncelerle haşır neşir olmuşlardır.

20. yüzyılın başında neredeyse dünyada üç tane Müslüman memleket bağımsız. İşte artık bağımsızlığını yitirmiş olmak üzere olan Osmanlı İmparatorluğu, işte kısmen bağımsız İran ve Afganistan. Yani İslâm dünyasının hemen hemen her yeri ya

kolonileşmiş sömürge olmuş ki çok büyük bir kısmı bizim Türk dünyası dediğimiz ve Kafkasya'yı da saydığımızda Çerkez dünyası da beraber Rusya İmparatorluğunun elinde ve Rusya İmparatorluğu için Rusya İmparatorluğu Müslüman nüfusu aslında dünyadaki büyük Müslüman nüfuslardan. Bugün mesela Rusya Federasyonu İslâm Konferansı Örgütüne gözlemciyi neden, çünkü 30 milyona yakın Müslüman nüfusu var. Bu Müslüman nüfus onu hem Orta Doğu'yla o zamanda bu zamanda çok yakın ilişkiler içinde tutmaya zorluyor.

Sovyet Birliği Baas yönetimlere en başından itibaren sempatiyle bakmıştır. Baas yönetimler her zaman Sovyetler Birliği'ne sempatiyle bakmamışlardır. Ancak Sovyetler açısından bağımsız, progresif, ilerlemeci, Batıcı; Batıcı dediğimiz yani modernleşmeci idareler tercih konusuydu ve Mısır'dan başlamak üzere daha sonra Suriye, Irak, Libya örneklerinde de gördüğümüz gibi aslında bağımsızlıkçı olan bazı en temel dayanaklarından biri tabii ki Arap Milliyetçiliği üzerinden bağımsızlıkçılık, tabii yani o dekorizasyon sürecinde çok iyi akılda tutmak lazım, 1946'da başlayan süreç sonunda Arap ülkeleri II. Dünya Savaşından önce üç tane Arap ülkesi bağımsızken II. Dünya Savaşından sonra bugüne geldiğimizde Cezayir'in katılmasıyla bugün Arap liginde 22 tane bağımsız Arap ülkesi var.

Nasıl ayıracağız, Arapları? Araplar tek bir millet midir veya neden 22 tane Arap hükümeti vardır? Arapların ayrılmasında da bu işte en bariz Bölgesel Arap Milliyetçiliği yani bir Irak kimliğinin kurulması işte Babil'e yapılan atıflar, işte bir Suriye kimliğinin kurulması, işte eski Roma geçmişi, Libya'da Kartaca, ondan sonra Mısır'da eski Mısır geçmişine yapılan atıflar tabii bu aynı zamanda sekülerleşmeyle olmak zorundaydı. Yani sekülerleşmeden, laikleşmeden siz Iraklı, Suriyeli, Mısırlı, Libyalı olamıyordunuz, bir şekilde ve bunu yapıyorlardı. Tabii bu da Sovyetlerin oldukça hoşuna gidiyordu ve bu milliyetçilik sonunda bir parlama bizimde vardı, içimizde. Özellikle de İsrail devletinin kurulmasından sonra Amerika Birleşik Devletleri veya Soğuk Savaşın diğer kutbuyla kavga etmesi kaçınılmazdı. O yüzden de Sovyetler Birliği bunu çok iyi kullandı.

İkinci söylemek istediğim şey, dediğimiz gibi Sovyetler Birliği BAAS yönetimlerine Soğuk Savaş döneminde teknoloji transferi konusunda çok cömertti. Türkiye'de de hepimizin bildiği işte 1967'de Süleyman Demirel'in meşhur seyahatinden sonra çorap söküğü gibi pek çok endüstriyel yatırım Sovyetler Birliği tarafından yarı hibe ve hibe kredilerle gerçekleştirilmiştir. Bugün hâlâ Türkiye'nin en büyük teknolojik tesisleri olan işte Petkim'inden Seydişehir'ine, İskenderun bunlar Sovyetler tarafından neden çünkü İzmir Aliağa; çünkü Sovyetler teknoloji transferi konusunda şuna inanıyorlardı. Özellikle III. Dünyanın teknoloji ve endüstriyel bakımından ilerlemesi onlarda işçi sınıfını ortaya çıkaracaktı. Bu ortaya çıkan işçi sınıfı da emperyalizme karşı duracaktı, tabiatı itibarıyla. O yüzden mesela Mısır'ın o meşhur 1950'lerdeki ve 1960'lardaki üç büyük baraj projesi, bütün sulama projeleri, yine Suriye'deki baraj projeleri, tarım projeleri, küçük endüstriyel projeler mümkün olduğunca hepsi Sovyetler Birliği tarafından yapılmıştı. Ama daha önemlisi özellikle 1970'li, 1980'li yıllarda Filistin halkının direnişini temsil eden Filistin Kurtuluş Örgütü'nün en büyük

hamisi yine Sovyetler Birliği olmuştu ve hatırlarım, benim çocukluğumda Yaser Arafat'a terörist denirdi. Bu Türk gazetelerinde okurdunuz, televizyonlarında da duyardınız. Yaser Arafat'ın teröristlikten Millî Liderliğe yürüyüşü sırasında hayatının ve mücadelesinin en büyük destekçilerinden biri elbette Sovyetler Birliği olmuştur. O yüzden Sovyetler Birliği'nin ve Rusya'nın Orta Doğu ülkelerine giden çok derin ilişkileri var ve Rusya Federasyonu da aslında bugün işte koparmadan o ilişkileri çok güzel bir şekilde devam ettirmeye çalışıyor.

Başta Türk İslâmcıları olmak üzere Arap modernleşmesini gerçekten çok küçümsüyoruz gibi geliyor. Yani Napolyon'un Fransız ordularınının 1798'de Mısır'a, İskenderiye ardından Akabe'ye Suriye'ye çıkmasıyla yaklaşık 3 yıl süren bir Fransız varlığı vardı. Yani bir savaş ortamı da var, ancak Fransızların 3 yıl boyunca bölgeyi etkiliyorlar. Ama bundan daha önemlisi Mısırlılar, Suriyeliler, Lübnanlılar Fransızlarla tanışıyorlar ve ilk yaptıkları şeyler Fransa'ya çocuklarını okumaya gönderiyorlar. İşte o nedenlerdir ki, Osmanlı'nın bir valisi olan Mısır Lideri 1836 senesine gelindiğinde bundan 30 sene sonra ordusunu alıp bizim 1826 yılındaki askeri reformumuzu onlar 1811'de yapıyorlar ve bir modern orduyu ondan çok daha önce kuruyorlar. İbrahim Pařa 1833 olduğunda Suriye'yi alıyor, Kütahya'ya kadar yürüyor ve Kütahya'da Osmanlı durdurmuyor. Ruslar bugün İstanbul'un Anadolu Yakasına çıkarma yapıyorlar ve Rusya İmparatorluğu tehdit ediyor, İbrahim Paşayı İstanbul'a doğru yürütmekle, sonra vazgeçiyor. O yüzden yani Rusya'nın Orta Doğu'yla olan ünsiyeti belki bizim Türkiye Cumhuriyeti'nin ünsiyeti kadar köklü ve derinlere giden.

Rusların geçirdiği sendromları durumları geçiriyoruzdur, ama yine de Arap entelijansı modernleşmesinin özellikle Mısır merkezli olmak üzere ancak hiçbir şekilde Suriye'yi ve Irak'ı da unutmadan hatta Körfezdeki belli merkezlerin Umman'ın da İngiltere'ye gönderdiği öğrenciler yani 19. Yüzyıl aslında görünmeyen modernleşmeler, reformlar yüzyılı bütün İslâm Dünyasında o yüzden çok küçümsememek lazım, hatta bazı noktalarda Türk modernleşmesiyle de boy ölçüşebilecek, yarışabilecek konularda yer aldığını görüyoruz. Zaten BAAS diğerlerinden ayıran bir Arap modernleşme hareketi olmasıdır. BAAS ülkelerine bakın okuma yazma oranı yüksektir, Arap ülkelerinde. Kamu hizmetleri yüksektir; eğitim sistemi, sağlık sistemi kurulmuştur; fakire fukaraya okuma imkânı verilmiştir. Ama en önemlisi belki de İslâm ülkeleri arasında kadının sosyal hayata girmesi, okuması, devlet görevlerinde bulunması bu BAAS ülkelerinde mümkün olmuştur. Elbette BAAS ülkelerin bazıları yani bugün BAAS denilince akla bir şeytan geliyor. Aslında 1960'larda, 1970'lerde, 1980'lerde BAAS dediğimizde insanların aklına başka başka şeyler geliyordu, tabii dünyanın başka başka yerlerinde.

Tabii ki 1980'lerden sonra BAAS iktidarları çeşitli şekillerde Mesela Irak'taki BAAS iktidarı her zaman bir Sunni azınlıkla ilişkilendirilmiştir. Aslında çok yakından baktığımızda yaklaşık 8 sene, 9 sene süren Irak, İran Savaşında %75-%80 nüfusu Şii olan Irak'ın Arap milliyetçiliği üzerinden yani bu mezhepsel bir ünsiyet kurmadan İran'la 8-9 sene ölümüne savaştığını görüyoruz, burada. Bunun mimari gerçekten Arap milliyetçiliğinin büyük başarısıyla BAAS rejimidir

Yine Suriye’de çok küçük bir Alevi azınlığın BAAS’ı temsil ettiği söylenir. Hâlbuki Suriye Müslüman ülkeler içinde, tüm İslâm dünyasında orta sınıf burjuvazisi en kuvvetli olan ülkelerden biridir. Yani Halep burjuvazisinin bütün İslâm dünyasında yaklaşık bin yıldır yani ilk haçlı krallıklarının kurduğu 1095 yılından beri aslında Doğu, Batı ticaretindeki en önemli aktörler olduğu söylenir. Yani İran’daki Bazarcılar dışında işte Halep’in en büyük burjuvazisinden her zaman bahsedilir. Halep Burjuvazisi ve Şam orta sınıfının desteği olmadan ne baba Esat ne Beşar Esat hiçbir şekilde ayakta duramazdı. Hatırlarsınız, bir genç general Türkiye üzerinden Fransa’ya, Suudi Arabistan, Amerika’ya gitti, General Tlas. Şimdi hatta Amerikan basınında General Tlas işte büyük bir Sunni komutan aileden geliyor ve BAAS’ın kurucuları baba Esat’ın ve Beşar Esat’ın en yakın arkadaşı vs hatta Amerika Kamuoyunda bir şey çıktı; işte Tlas şakacıktan çıkmış, çünkü Tlas çıktığında işte 3 ayı var deniyordu bundan bir buçuk sene önce filan. İşte Suudi Arabistan, Amerika ve Türkiye’de deformasyon yapmış vs gibi şeyler basında yer alıyorsa küçümsememek lazım.

Şimdi Avrasya ülkeleri gözünden bakınca ilişkiler ne durumda ve Türkiye’nin Suriye politikasının Türkiye’ye maliyeti ne? Türkiye’nin Suriye politikası; Türkiye bir kere Avrasya’ya gelmeden önce en büyük maliyeti navlun ve lojistik maliyetidir. Yani bütün Arap Yarımadasında yapılan ihracat Suriye üzerine bağlanmışken 3 yıl öncesine kadar Suriye krizinden sonra Mısır Süveyş Kanalı üzerinden iki kere indir bindir, çünkü Kızıldeniz’den tekrar yükleme yapılıyordu. Yaklaşık navlun maliyeti üç katına çıkmıştı. Mısır Krizinden sonra bundaki sigorta maliyetlerinin iki katına çıkmasıyla burada da çok büyük bir faciayla karşılaştı. Türkiye’nin bugünkü özellikle Arap Yarımadasıyla olan ticaretindeki maliyetler oldukça ve kısmen de Afrika, Kuzey Afrika’yla olan maliyetler oldukça artmıştır. Onun dışında uluslararası platformlardaki değerli yalnızlığa en fazla Türkiye’yi yalnız bırakan Avrasya ülkeleri olmuştur. Özellikle Rusya Federasyonu ve Türk Cumhuriyetleri, Türk Dünyası dediğimiz o büyük kültürel salınım mensuplarından hemen hemen hiçbiri Türkiye’nin bu konudaki faaliyetleri ve duruşundan memnun değildir. Bu değerli yalnızlığı Türkiye’yi en yalnız bırakanlar hem Türk Cumhuriyetleridir, hem Rusya Federasyonudur. Neden? Çünkü Rusya Federasyonuna ben 1990 yıllarda genç bir üniversite öğrencisiyken Çeçen Bağımsızlık Savaşıyla çok haşır neşirdim ve I. Çeçen Savaşı dediğimiz o 1994-1996 bağımsızlık savaşında Çeçen Bağımsızlık Savaşı bir bağımsızlık savaşı hüviyetindeyken Türkiye’de çok popülerdi. Üniversitelerde toplantılar yapılırdı, yardımlar toplanırdı vs ve savaşın galibi Çeçenlerdi. 1996’da Hasavyurt Antlaşmasıyla Rusya Federasyonu ateşkes imzalamışlardır. Ama onun ardından 1999’da Çeçen Hareketi Selefi vahabi bir görünüme büründükten sonra ne Türkiye’de ne dünyada bir popüleritesi kalmadı.

Bugün Suriye’deki o 15 bin uluslararası cihadist denilen küresel cihatçıları aslında Suriye’de çok haklı şekilde belli özgürlük arayışları içinde olan insanların bütün meşruiyetini yok eden yıkıcı bir etkisi olduğu belli ama en önemlisi özellikle bütün Türk Cumhuriyetlerinde gazete, dergileri açın. Mesela geçen hafta bütün Kazak televizyonlarında Şam’a ve Halep’e yerleşmiş Kazak Cihadistler hakkında programlar

vardı ve bunların hepsi aileleriyle bir kısmı gelmiş, Türkiye üzerinden geçtikleri, Türkiye’de konakladıkları, çeşitli şekillerde yardım gördükleri ve ardından cihada katıldıkları ki Kazak otoritelerinin Türkiye’ye karşı en sıkı şekilde alarma geçiren bir şeydi. Bundan 3 ay önce aynı şey Kırgızistan’da oldu. Güney Kırgızistan’daki Hoş’taki evini arayan Suriye’den bir genç iyi olduğunu ailesine hâlâ hayatta olduğunu bildirirken ailesinin onu Türkiye’de bildiği, Türkiye’ye çalışmak için geldiğini bildiği ortaya çıkıyordu. Tahmini olarak Türk Cumhuriyetlerinden Suriye’ye geçen Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan kökenli olup hatta Afganistan üzerinden Peşaver’den Gaziantep’e kaldırılan tarifeli uçaklarla Türkiye üzerinden Suriye’ye geçen Türk Cumhuriyetleri asıllı Avrasyalı Müslümanların sayısının 8 ila 9 bin arasında olduğu tahmin ediliyor, çok çok büyük bir rakam ve aslında uzun vadede Orta Asya’yı, Türk Cumhuriyetlerini çok fazla destabilite edecek, istikrarsızlığa sürükleyecek bir şey ki ağırlıklı olarak Şii olan yani Azerbaycan’ın bu konuya bakışı çok daha enteresan.

Yani Türk Dünyasının önemli bir Şii kısmı da var, yani Suriye Türkiye Alevileri arasındaki tabii ki ayrılıklar çok büyük. Ama bazen kurulan paralellikler gerek hükümet gerek muhalefet çevrelerinde o işin başka hikâyesi ama bir Türk Dünyasında Şii Dünyası var. İran’dan başlayıp Kuzey Kafkasya sınırlarından Güney Kafkasya’dan uzanıp Kuzey Azerbaycan’dan başlayıp İran içlerinden bizim Türkmeneli dediğimiz Kuzey Irak’a yani Musul ve Kerkük’e, Telafer’e kadar uzanıp oradan da Suriye içine giren Türkmen kuşağının; biz Türkmen diyoruz, aslında Azeri Azeri ise onlarda Azeri onlar Türkmen’se Azerbaycan yani aynı dili konuşan Türkmen kuşağında çok büyük bir kısmı Şiidir. Başta Azerbaycan Hükümeti olmak üzere çok mezhepçi siyasete çok büyük bir şüpheyle bakıyorlar. Yani diyorlar ki eğer Türkiye mezhepçiye bilelim, bizde ona göre davranalım. Şunu da söylemek lazım, Azerbaycan geçtiğimiz yıl itibariyle Türkiye’deki en büyük dış yatırımcı 7.5 milyar dolarlık dış yatırımıyla birinci ülke haline geldi, petro-kimya tesisleri üzerine. Yani 1990’larda işte Türk kardeşliği bugün sekteryan bir bölünmeyle Suriye Krizi yüzünden karşı karşıya gelmiş, durumda.

Ama daha da önemlisi hadi şimdi Azerbaycan’da laik bir şekilde bunu aşarız diyelim; daha da önemlisi Özbekistan, Türkmenistan gibi tam otoriter Türk Cumhuriyetleri var; Kırgızistan, Kazakistan gibi yarı otoriter sistemlerle yürütülen Türk Cumhuriyetleri var ve Rusya Federasyonu bizim en büyük Almanya’dan sonra ki hatta Almanya’nın bu sene eşitlendi, ticari partnerimiz turizmi de kattığımızda. Rusya Federasyonu da prestanyalist yani Cumhurbaşkanlığı sistemi Başkanlık Sistemine yönelik ama başkanlıkçı bir sistem bu Avrasya ülkelerindeki başkanlıkçı sistemi Batı’daki başkanlık sistemlerinden ayıran özellik şudur ki bu başkanlıkçı sistemlerde kanunlar ve kararlar hatta bazılarında Serencan ve Ferman denir, Azerbaycan’da. Bunlar Cumhurbaşkanlığı Ofisinde yapılır, parlamentolarda onaylanır. Yani kanunlar aşağıdan yukarı değil, yukarıdan aşağıya doğru uygulanır. O yüzden Cumhurbaşkanı tam kuvvetlidir, tam tekmildir. Bu sistemlerin aslında Suriye’de, Mısır’da, Libya’da, Irak’ta bulunan sistemlerle çok büyük benzerlik göstermesi ve Türkiye’nin bu Arap

Baharıyla birlikte başlayan değerler üzerine kurulu dış politikasının da bir sonraki adımının Azerbaycan'da, Özbekistan'da, Türkmenistan'da, Kazakistan'da liderlikleri devirecek demokratik devrimleri organize edecek veya o devrimleri yapacaklara yardım ve yataklık edecek bir dış politikaya dönüşmesi ihtimaline karşı ciddi endişeler bulunuyor.

Mülteci sorunu da var, onları ilgilendiren. Çünkü bu gelen mülteciler arasında yaşanan güvenlik krizi ve Türkiye'nin açık sınırlar politikası mültecilerin çeşitli yollardan vasitalardan Türk Cumhuriyetlerine gidip gelmesini sağlıyor.

Yani Türkiye'nin azıcık biraz empati yaparak eğer Mısır, Suriye, Arap modernleşmesi azıcık Arap tarihi bilen, Arap Dünyasını seven tanıyan insanlar şunu bilecektir ki Türkiye'nin Arap Dünyasında liderlik taslaması veya peşinde koşması yani Mısır'ın Türk Dünyasında ya da Avrasya'da veya Anadolu'da liderlik peşinde koşmasına benziyor. O yüzden biraz kendimizi komik duruma düşürmenin ötesine geçemiyoruz.

Atılım Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğrencisi Oğuzhan Taşkın: Hasan Hocama sormak istiyorum. Dış politikada ülkelerle sorunlarımız var ve siz buna nasıl bir çözüm önerirsiniz, şu an?

Prof. Dr. Hasan Ünal: Dış politikada sorun olması kadar tabii bir şey yoktur. Yani Sıfır Sorun diye bir kavram olmaz; hiçbir sorun olmasa gümrükten malların geçişleriyle ilgili sıkıntı olur, bir ülkeden öbürüne vatandaşların ve malların geçişiyle ilgili sorun olur. Yani sorunsuz hayat zaten hayat değildir. Dolayısıyla böyle işte sıfır sorun falan gibi laflardan uzak durmak lazım.

İkincisi komşuların birbirleriyle sorunları olur, bu da normaldir. Türkiye'nin mesela Arjantin'le çok fazla sorunu olması beklenmez, ama etrafındaki komşularıyla sorunu olması beklenir. Yani siz hangi mahallede yaşıyorsanız, oradaki komşularınızla sorunlarınız olur; alakasız bir mahallede oturan insanla niye sorununuz olsun ki yani eğer başka sorunlar değilse. Ama komşuluk sorunlarınız işte oturduğunuz evinizin etrafındaki insanlarla ilgili olur.

Şimdi Türkiye'nin komşularıyla ilgili sorunlarına ve diğer sorunlarına ilişkin olarak söylenecek şey şudur; bir paket yoktur, her sorun kendi dinamikleri içinde ayrıca değerlendirilmelidir ve Türkiye'nin çıkarlarına en uygun şekilde ele alınmalıdır. Mesela Suriye konusunda en doğru çözüm 2011'e kadar sürdürülen politikaydı. Bunun ilk 5 yılı yani 1998-2011'e yaklaşık on iki buçuk yıllık dönemin 5 yıla aşkın yaklaşık 6 yıllık dönemi bu hükümetten önceki dönemlerde gerçekleşmişti. Geri kalanı yani yarıya yarıya diyelim, her iki tarafta yani gerek mevcut hükümetin gerekse ondan önce hükümetlerin izlediği Suriye politikası fevkalade doğrudu. Suriye'yi dost bir ülke haline getirdik. Ama nasıl bir dost ülke haline getirdik? Güç kullanma tehdidiyle getirdik ve öyle bir şey yaptık ki dedik ki, bak kardeşim artık canıma tak etti ve eğer bir şey yaparsan seni vuracağım. Buna da uluslararası ilişkiler literatüründe Türkçe konuşmak denildi. Yani bunu özellikle İsraililer geliştirdiler. Dediler ki, Türkler yeni bir yöntem geliştirdi; terörist gruplarla çatışmaları sürdürmek yerine teröristte kim

destek veriyorsa onun tepesine çöktüler ve sonuç aldılar. Demek ki, bu da iyi bir yöntem dediler.

Şimdi bu iyi ilişkileri arttırarak devam ettirmek lazım, bu hükümetin devraldığı sorunlu ilişkilerden iyi ilişkilere dönüşen mesela Türk Yunan ilişkileri vardır. 1999'dan itibaren düzelerek gelmiştir, bu hükümetin elinde. İnşallah mevcut hükümetin Yunanistan konusunda vakti olmaz. Hani Orta Doğu'da yeterince meşgul çünkü birde orayı düzeltmeye kalkarlarsa orada bozulabilir, kenarından köşesinden.

Şimdi doğru olan şey şudur; konuları bilerek ve çıkarlarınız doğrultusunda. Oytun konuşmasında çok güzel bir şey söyledi; dedi ki, galiba biz gücümüzü abarttık. Bir iki bağıdır çağırırsak Esat kaçır, oradan. Esat'ın kaçacağı yer yok; yani Esat'ın Suriye'siyle, Mübarek'in Mısır'ı birbirinden çok farklı iki devlet toplumsal yapı itibariyle Mübarek bırakıp gidebilir, onu bırakmaya zorlayabilir. Ama Esat bırakıp gidince gideceği yeri yok. Çünkü o edebi döneminden kalan kötü hatıraları yaşatan bir topluma mensup ve diyor ki, eğer biz bırakırsak buradan yani laik ve progresist ilerici yönetimi bırakırsak bu El-Kaideciler gelirse ki onlar bizi böyle demokratik bir toplum içinde bırakmazlar, bizi yok ederler. Dolayısıyla adamın bırakıp gideceği bir yer yok, ne olur en fazla sonuna kadar çarpışır ve ancak ülke parçalanır, ikiye üçe dörde. Peki, ülke ikiye üçe dörde parçalanırsa Türkiye'nin menfaatine mi, hayır. Hasan Ali arkadaşımız ne güzel bir konuya temas etti; dedi ki, kardeşim bizim sadece şu anda navlun meselesinden dolayı olağanüstü boyutlarda bütün Orta Doğu'ya yaptığımız ticaretimizin taşındığı yollar Suriye'den geçiyor. Bir Irak yolu var, Suriye kadar kullanışlı değil. Suriye'den şu anda geçecek tır da mangal gibi yürek lazım. Irak'la da ilişkilerimiz o kadar kötü ki orayı da doğru dürüst kullanamıyoruz. Şimdi Mısır'la da kapıştık, ilkelere dayanan dış politikamız sayesinde. Şimdi orada da ihraç edeceğimiz her mala ekstra sigortacılık eklenmesi lazım yoksa malın güvenliği yok. Yani bugün dış politika olamaz, böyle bir tercihte olamaz.

Orta Asya ülkelerinde apayrı endişelere yol açıyor, Türkiye'nin bu tavrı. Çünkü siz mezhepçilik yapıyorsunuz, öbür adam diyor ki bu acaba Suriye'yi becerebilirse, burayı haklayabilirse dönüp bana da mı yapacak benzeri şeyleri çünkü oda endişe ediyor, kendisinden.

Her dış politika konusunu kendi iç dinamikleriyle alıp incelemek gerekiyor. Ona göre en doğru sonuçları bulmaya çalışmak, ama elimizdeki rehber millî çıkar.

Atılım Üniversitesi İşletme Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Cenk Aygül: Ben Amerika'yla ilgili bir soru sormak istiyorum. İki hafta önce Dick Cheney konuşmasını dinledim. Obama'ya neredeyse küfrediyordu. Yani ne için müdahale etmiyoruz, burada yokuz İsrail'i boş bıraktık. Amerika'nın pozisyonu acaba şu andaki durumuyla müdahale yapması değil, ama değişebilir mi bu konudaki fikriniz nedir?

Prof. Dr. Hasan Ünal: Dick Cheney, kabaca bir on on üç sene geriden geliyor. Amerika'nın herkese ferman okuduğu, istediği her yerde o kaslarını kullanabildiği

dönemden geliyor. Oysa kendisinin de bilmesi gerektiği bir şey var ki, Irak'taki macerası Bağdat'ın sokaklarında, caddelerinde çöktü.

Amerika 2003'de Irak'a müdahale ettiği döneme göre kıyaslarsak, bugün dünyanın diğer güçlü devletleriyle büyük ölçüde dengelenmiş, durumda. Yani bugün artık Rusya faktör var, 2003 yılında bu kadar güçlü bir faktör değildi.

Amerika şu anda iflas etmiş bir devlet, borcunun millî gelire oranı Obama dönemi tamamlandığında %200'e ulaşmış olacak. Yunanistan şu anki feci durumunda borcunun millî gelire oranı Amerika'yla aynı yani her yerde böyle bağırp çağırarak bir yere varamıyorsunuz. Birde Amerika bilgisayar savaşlarını başarıyla yapıyor. Yani havadan bombalıyor, füzeyle atıyor. Fakat bir ülkenin içine girip sokaklarında, caddelerinde güvenliği sağlamaya kalkıştığınızda orada Amerikan askerinin elinde F-16 tüfeği oluyor, karşı tarafın elinde de Kalaşnikof oluyor. Genellikle Kalaşnikof öbüründen daha işlek ve kaliteli oluyorlar. Bunu Dick Cheney muhalif kanattan olduğu için mevcut yönetime bunların hepsini söyleyecek ve eminim Dick Cheney'nin temsil ettiği felsefe bugün Amerika'da başkan olsa bunları da müdahale konusunda beş kere on kere düşünürler, bu kadar kolay bir iş değil.

Oytun Orhan: Zaten o Dick Cheney'nin o ekibin yarattığı hasarları şu anda tamir etme arayışında Amerika dolayısıyla çok bir Amerikan sistemi içerisinde şu anda rolü yok. Amerika tam tersi bölgeden çekilme çabası içerisinde; Afganistan gibi Iraktan çekildi. Afganistan'dan çekilme sözü verildi. Dolayısıyla ne Amerikan toplumu böyle bir müdahaleyi istiyor, Suriye'ye müdahaleyi kastediyorum; ne de yönetim içerisinde çok kabul gören bir düşünce.

Onun ötesinde Amerika'nın Suriye'ye ilişkin bakışında özellikle bu geçen 3 yıllık süre içerisinde çok ciddi bir değişim ortaya çıktı. Herhangi bir Amerikalıyla görüştüğünüz zaman size şunu söyleyecektir. Amerika'nın şu anda Suriye politikasını belirleyen veya oraya bakışını belirleyen iki tane temel unsur var; birisi Esat tehdidi değil, işte baskıcı yönetim veya insanları öldürüyor değil. İki temel unsuru var, birisi yükselen Radikal İslâmcılar, ikincisi bölgesel istikrar. Amerika tamamen bu perspektiften yaklaşıyor. Şimdi bu perspektiften yaklaştığınızda uluslararası müdahale buna çözüm getirir mi? Çözüm getirmenin ötesinde tam tersi bu sorunlar Amerika'nın başına bölgesel istikrarı daha kötü anlamda sarsacaktır, hem de bu Radikal İslâmcı tehdidini daha büyük bir sorun olarak ortaya çıkarabilir.

Önümüzdeki dönemde benim kişisel kanaatim bu yükselen Radikal İslâmcılara karşı Esat daha da fazla Batı ve Amerika tarafından kerhen İslâmcılara karşı mücadele etmek için işbirliği yapılması gereken bir faktör olarak öne çıkacak. Yani dolayısıyla artık tehdit Esat'tan ziyade bu Radikal İslâmcılar, El-Kaide sorunu Amerika bu perspektiften yaklaşıyor. Siz oradaki rejimi yıkarırsanız, zaten bir kaos ortamı var. Aynen Irak benzeri BAAS'ın tamamen çökertip bir devlet aygıtının ortadan kaldırıldığı bir durum gibi bir kaos ortamı, iç savaş ve on yıllar boyunca sürececek istikrarsızlıkla karşı karşıya kalırsınız. Burada kazanacak olan Suriye'de şu anda gözükten Selefiler veya Radikal İslâmcılar dolayısıyla Amerika bu perspektiften yaklaşıyor.

Tabii Amerika'nın Orta Doğu politikasının en önemli ayaklarından biri İsrail; İsrail'i belki burada hiç konuşmadık, ama İsrail burada çok önemli bir faktör. Şu anda Suriye'deki durum ne muhalefet gelsin, ne rejim kazansın dengesine oturtulmuş, durumda. Bu da esasında İsrail'inde bir anlamda bölgesel konumunu güçlendiren bir faktör, çünkü İsrail açısından baktığınızda güçlü merkezi otoriteyle yönetilen bir Suriye, tüm o Suriye topraklarına egemenliğini, gücünü yaymış bir Suriye'de ziyade zayıf merkezi otoriteyle yönetilen etnik mezhepsel gruplar temelde bölünmüş bir Suriye ve ordusu parçalanmış bir Suriye çok çok uzun yıllar belki on yıllar boyunca İsrail'e karşı tehdit oluşturamayacağı bir Suriye olacaktır. Hatta Suriye parçalanırsa; bir Kürt bölgesi, güneyde belki Dürzi bölgesi İsrail açısından İsrail'in güvenliği anlamında daha kabul ve tercih edilebilir bir durum Amerika bu perspektiften yaklaşıyor. Dolayısıyla Amerika şu anda hiçbir şekilde müdahale etmeyecektir. Bu zaten kimyasal silah saldırısı sonrası süreçte çok net ortaya çıktı. Orada temel sorunun kimyasal silah kullanılması değil, kimyasal silahların varlığı ve bu silahların İsrail'e kullanılması olasılığı olduğu anlaşıldı. Çünkü bunlar yok edildiği sürece Suriye rejimine karşı bir müdahaleye gerek olmadığını Amerika açıkça ortaya koydu. Dolayısıyla bir müdahale söz konusu olmayacaktır. Bu da süreç uzun süreye yayılarak Rusya'yla beraber bir siyasi çözüm arayışı burada Amerika'yla açısından en makul çözüm olarak gözüküyor.

Prof. Dr. Hasan Ünal: Sadece Amerika değil, mesela bu Suriye'deki kimyasal silahlar kullanılmasından sonraki haftalara baktığımızda müdahale edilsin, edilmesin tartışmaları da. İngiltere'de kıvırdı, hemen. İngiltere Başbakanı Obama yönetimine müdahale konusunda tam destek verdiğini açıkladı, hükümet. Fakat konuyu parlamentonun önüne attı. Sonra parlamento İngiltere'nin böyle bir müdahaleye katılmasını ret etti. Fakat çok ilginç bir şey mesela David Cameron'a İngiliz Başbakanına yakın milletvekilleri, bakanlar bir sürü isim gitmiyor, oylamaya o sırada. Yani bu da ilginç bir yöntem sadece Amerika değil, Amerika'nın müttefiklerinde de bu konuda genel bir isteksizlik var. Yani 2003 yılında değiliz.

Atılım Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi : Sorum Oytun hocama olacak. Türkiye'nin Suriye'de Sunni gruplara, işte cihatçılara destek verdiğinden bahsettiniz. Aynı zamanda PYD Başkanını Ankara'ya davet ettiler. Dışişlerinde görüşüldü, MİT müsteşar görüştü. Ama baktığımız zaman Suriye'nin Kuzey Irak bölgesinde Türkiye sınırında bu iki grup birbiriyle çatışıyor. Şimdi Türkiye'nin bu yaptığı çelişki değil midir?

İkincisi bölgede ne olacağı bilinmiyor. Yani Kuzey'in durumu henüz bilinmiyor, orada Esat güçleri mi olacak veya Kürtler aynı Kuzey Irak'taki gibi bölgesel yönetime mi sahip olacak bu da henüz bilinmiyor. Bunun Türkiye'ye getireceği zarar nedir? Biz kendimize ekstradan bir düşman daha edinmiş olmuyor muyuz bu durumda?

Suriye'de yaşayan Türkmenlerin bu iç savaş içerisindeki durumu ne oldu veya hangi tarafta yer aldılar, Şu an neler yaşıyorlar?

Oytun Orhan: Şimdi esasında Türkiye'nin El-Kaide'ye doğrudan destek verdiğiğine ilişkin benim açık ve net bir ifade de bulunmam doğru olmaz, çünkü bu konuda elimde net bir veri yok. Yani bölgeyi sınırı sık sık ziyaret ettim, orada bana birçok iddia dile getirildi. Ancak Türkiye'nin şunu yaptığını biliyorum; Türkiye Esat rejimine karşı savaşan her gruba istisnasız kim olursa bu destek verdi. Sınır bölgesinden orada kime hangi gruba katılacağına bakmaksızın Türkiye topraklarını kullanarak Suriye sınırlarını topraklarına geçmesine izin verdi. Dolayısıyla bu anlamda baktığınızda El-Kaide bağlantılı gruplara istemeden ya da bilinçli olarak destek vermiş; destek verdiği kesin, ama dediğim gibi istemeden ya da bilinçli olarak.

Ancak geldiğimiz noktada Türkiye'de şunu gördüm; El-Kaide'nin orada güçlenmesi ve orada muhalefet içerisinde önemli bir aktör olarak ortaya çıkması Türkiye'nin Suriye politikasının altını oyan bir faktördür. Çünkü bu hep uluslararası toplum nezdinde oradaki mücadelenin meşruiyetini, muhalefetin meşruiyetini azaltan bir faktör. Hep ifade ettik, artık Batı açısından tehdit Esat değil, Radikal İslâmcı teröristler bir kere bu algıyı ortaya koydu. Bir anlamda Türkiye Suriye politikasının altını oydu.

İkincisi Türkiye açısından El-Kaide'nin kendisi bir güvenlik tehdidine dönüşmeye ve sınır bölgesinde kontrolü elde etmeye başladılar. Belki zamanla Türkiye'yi hedef olarak seçebilirler ve en önemlisi bu sadece Türkiye açısından bir tehdit değil, şu anda Suriye'deki El-Kaide saflarında savaşa dünyanın her ülkesinden ve Türkiye'den de giden çok fazla sayıda insanlar var, Türkiye vatandaşları, Orta Asya'dan giden birçok insan var. Rusya niye acaba kaygılı? Kafkasya'dan, Rusya vatandaşı çok fazla insan orada savaşıyor. Amerika, Avrupa'dan Müslüman insanlar Suriye'ye cihat için gidiyorlar. Bu insanlar orada belli bir tecrübe kazanıyorlar, aralarında bir network oluşturuyorlar ve bu iç savaş bitince ülkelerine dönecekler. Birçok kişide Türkiye'ye gelecek, bu insanlar Türkiye'nin güvenliği açısından uzun vadede tehdit oluşturabilir. Bu dolayısıyla Türkiye'de bazı gruplar El-Kaide bağlantılı gruplara ilişkin bakışında son dönemde bir değişim ortaya çıkmış olabilir. Ama buna doğrudan bir destek mi dediğim gibi o konuda net bir şey söyleyemem. Ama kesinlikle bilinçli ya da bilinçsiz bu destek verilmiştir.

PYD konusu bir daha farklı; PYD konusunda Türkiye onu tamamen bir güvenlik tehdidi olarak algıladı. Güvenlik tehdidinin ötesinde PKK'ya karşı yürütülen bu mücadele ya da çözüm süreci bağlamında elini zayıflatan bir gelişme olarak gördü. Aynen Irak benzeri olduğu gibi burada Kürt ve Etnik mezhepsel temelde parçalanmış bir Suriye'ye tehdit olarak gördü. Ama sahadaki gelişmeler PYD'nin sahada bunu kabul etmemiz gerekiyor, başarılı olması; kendi bölgelerinde askeri anlamda ciddi bir başarı sağlaması ve Türkiye'nin diğer Kürt partileri Barzani destekli gruplar üzerinden PYD'ye karşı bir denge sağlama politikasının çökmesi neticesinde PYD'yi oranın bir gerçekliği olarak kabul etmek durumunda kaldı ve benim kişisel kanaatime göre çok fazla Kürt karşıtı bir pozisyonda konumlanmamak için PYD Lideriyle Ankara'da görüştü. Ama halen Türkiye'nin biraz daha mesafeli ve şüpheli yaklaştığını düşünüyorum. Dolayısıyla her iki grubu da desteklemiyor. PYD'yi kesinlikle desteklenmiyor. Mesela PYD'nin kontrolü olduğu alan bölgelerde bir ambargo

uygulanıyor, sınırda; ancak diğer bölgelerde tamamen geliş geçişler serbest. Sınır kapıları mesela Kürtlerin yoğun olduğu, yaşadığı yerleşim yerlerindeki sınır kapılarında isterse PYD kontrolü ele geçirdi. Türkiye'nin muhalefeti ve baskısı nedeniyle sınır kapıları sadece kasabada, şehirde PYD kontrolü olsa da sınır kapısının kontrolü diğer muhalif gruplara veriliyor. PYD'ye karşı dolayısıyla destek yok, tam tersi şüpheli bir yaklaşım halen söz konusu; ancak bunu yapmak pragmatik açısından Türkiye açısından bir gereklilikti. Dolayısıyla bu çelişki değil, yani El-Kaide gruplara destek Esat rejimine savaştığı için bir gereklilik ve bir istektir, arzuydu. Bunu isteyerek yaptı, ancak PYD bir zorunluluk sonucu ortaya çıktı. Aynı zamanda PYD'nin de rejimle birlikte hareket ettiği düşüncesi çok genel bir kanaat dolayısıyla PYD ile böyle bir durum var.

Türkmenler konusunda; ben Türkmenler konusunda çok yoğun çalıştım, raporlarda yayımladım. Dolayısıyla yakinen biliyorum. Tüm oradaki Türkmen bölgelerini de gezdim, Suriye'de. Suriyeli Türkmenler ayaklanmanın başından bu yana tabii ki onların kimliklerinde bir etnik kimlik doğru Türkmenlik var, ama daha onların kimliklerinin yapı taşını oluşturan birazda Sunnilik açıkçası. Dolayısıyla orada bir Sunni çoğunlukla hareket etme mantığı gelişmiş ve şu anda Özgür Suriye Ordusu saflarında Türkmenler pozisyon almış, durumda. Ancak Türkmenler hiçbir siyasi örgütlenmeye sahip değiller. Ayaklanmanın başlamasıyla beraber kendi içerisinde böyle bir çaba içerisine girdiler. Kendi köy ve kasabalarını şu anda askeri birlikleri koruyor, ancak çok zayıf konumdalar. Özgür Suriye Ordusu ki Türkmenlerin Suriye geneline yayılmış durumdadır. Ama en önemli olarak Halep Kırsalı Türkiye'deki Kilis ve Gaziantep karşısına denk düşer, diğeri de Hatay'ın karşısına denk düşen, Bayır Bucak Türkmenleri. Bu bölgelerde Özgür Suriye Ordusu saflarında veya kendi Türkmen Birliklerini kurmuş durumdadır. Ama üç tehditle karşı karşıya şu anda Türkmenler; her iki taraftan rejim baskısı var, rejim giderek güçleniyor ve yayılıyor. İkincisi El_Kaide bağlantılı gruplar son dönemde Türkmenlere katliamlar gerçekleştiriyor, hem de Türkmen askeri birlikleri liderlerini tutukluyorlar. Askerlerini öldürüyorlar. Dolayısıyla El-Kaide tehdidi altındadır. Bir diğeri de PYD'nin silahlı kanadı olan LPG tehdidi altındadır. Kürtlerde son dönemde El-Kaide'ye karşı başarı kazandılar ve Türkmen bölgelerine doğru yayılmaya başladılar. Oradaki Kürtlerin ve PYD'nin hedefi de Irak'tan farklı olarak Kürt bölgeleri üç parçalı Suriye'de arada bir coğrafi bağlantı yok. O coğrafi bağlantısızlığın olduğu bölgelerde Araplar ve Türkmenler yaşıyor. O bölgeleri de kontrol ederek bütüncül bir Kürt coğrafyası yaratarak aynı Irak benzeri bir bütüncül Kuzey Suriye bölgesi yaratmayı hedefi içerisindedir. O bölgelerde de Türkmenler yaşadığı için şu anda PYD'nin de tehdidi ve baskısı altındadır. O bölgelere yönelik saldırılarda Türkmenler son derece zayıf konumda çok ciddi bir destekte görmüyorum.

Atılım Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi Muhsin Yılmaz: Suriye'deki bu kaosu sebebinde eleştirel teorisyenlerine göre sivil toplum hareketi olarak değerlendirilirken; göre ise bu devletlerin çıkar politikası olarak gözükmemekte. Bu bağlamda hangi perspektif açısından değerlendirebiliriz, Suriye'yi?

Birleşmiş milletler, NATO, Avrupa Birliği gibi kurumlar Suriye'deki olaylar karşısında neden geri planda kaldılar; neden bu konular üzerinde yorumlar ya da sadece eleştirilerini dile getirmedi?

Prof. Dr. Hasan Ünal: Şimdi NATO'nun zaten eleştirmekten başka yapabileceği ne olabilir? NATO'nun doğru dürüst Suriye'yle ilgili ortak açıklamalarına da ben rastlamadım.

Birleşmiş Milletler, Güvenlik Konseyi üzerinden hareket eder. Güvenlik Konseyinde Rusya ve Çin tam manasıyla Batı'nın, Amerika'nın öncülüğünde gelişen Batılı politikalara muhalif olduğu için oradan karar geçirmek zaten mümkün değildir, baştan beri. Özellikle de Ruslar baştan ortaya koymuşlardı, tavrını. Libya konusunda siz bizi aldattınız, bundan sonra Suriye konusunda katiben sizinle işbirliği yapmayacağız dediler, açıkça. O tavırlarla da karar almadılar. Dolayısıyla da bu tür uluslararası kuruluşlar; mesela Birleşmiş Milletler eğer daimi üyelere biri veya birkaçı muhalif ise zaten bir şey yapamaz. Dolayısıyla Batılılar kendi aralarında eleştirdiler, Suriye'de olup bitenleri. Ama iş müdahaleye gelince de zaten çok istekli olmadıklarını konuştuk.

Şimdi bu sivil toplum hareketi midir, Suriye'deki muhalefet yoksa bir devletlerin çıkar çatışması mıdır? Bu biri ya da öbürüne sahiplenmek, konuyu teorileştirmek bence doğru değil, bu teorilerden birinin bakış açısıyla ele almak doğru değil. İkisi de doğru, yani bir defa devletlerin çıkarları çok bariz bir şekilde doğru; niye doğru? Mesela Suriye'deki rejimin zayıflatılması konusunda İsrail ne kadar istekliyse, Amerika Birleşik Devletleri ne kadar istekliyse; İran o kadar isteksiz, Hizbullah o kadar isteksiz, Irak'taki mevcut hükümet o kadar isteksiz. Hemen kendi içinde bölünmelere gittiler, yani bu kadar basit. Türkiye'deki hükümette iyi büyük ölçüde ideolojik savunmalar sonucunda kendine göre bir politika belirledi, dolayısıyla devletlerin çıkarlarına bir defa Suriye Krizinin etkisi çok belirgin durumda.

Suriye'deki mesele bir sivil toplum meselesi değil; eğer öyle görmekte kararlıysanız, öyle görmek istiyorsanız o görüş açınızı doğrulayacak malzeme bulursunuz, Suriye Krizinde. Ama benim fikrimi sorarsanız; eğer Türkiye bu Suriye'yi istikrarsızlaştırmak için bu kadar cüretkâr birde yani Türkiye aşırı derecede de cüretkâr davrandı. Bir şekilde soyunmasaydı, Türkiye'nin Suriye'yle olan sınırını kullanılamaz. Yani Suriye hükümetinin denetiminden çıkacak şekilde kullanılamaz hale getirmeseydi ve bütün bu cihatçı grupları davet etmeseydi Suriye'de bu kadar kan akmazdı. Suriye'de belki de haklı talepleri olan çevreler üzerinde kurulacak daha diplomatik baskılarla başka ılımlı da olsa, küçük boyutlu da olsa daha olumlu sonuçlara varılabildi, rejimde. Bunu böyle bir inatlaşmaya götürerek aslında bütün bu kan ve gözyaşıyla oluşan sürecinde bir manada tetikleyicisi olmuş oldu, Türkiye.

Ama şunu tekrar ediyorum; Suriye ve Libya'da oluşan olaylar Arap Baharı diye tanımlayabileceğimiz diğer ülkelerdeki o olaylardan başlangıcı itibariyle de, yapılanması itibariyle de, mücadele tekniği itibariyle de çok farklı; ötekilerin hepsinde işte sivil toplumun, örgütlü grupların veya örgütsüz kalabalıkların sokağa çıkması şeklinde gelişirken baştan itibaren hem Libya'da hem Suriye'de iş hemen hemen

silahlanmaya başladı. Bir defa Libya'daki zaten dakika bir silah birdi. Yani bir tür silahlı ayaklanma şeklindeydi.

Şimdi Libya'dan neyi öğrendik, Kaddafi devrildikten sonra? Şimdi Fransızlar ve İngilizler oraya ilk silah götürülenlerin, oradaki ilk silahlı isyanı destekleyenlerin kendilerini olduğunu iddia etmeye başladılar. Yani yarışıyorlar, kendi aralarında. Biz daha önce başlatmıştık, sizin özel birlikleriniz daha sonra gelmişti. Böylece aslında bir başka ülkenin iç işlerine karıştıklarını itiraf ediyorlar.

Şimdi Suriye'deki konu daha sonuçlanmadığı için buraya kimler ne gönderdiği, kimi gönderdiği, ilk silahları sıkanlar kimdi, neler oldu bunların ayrıntılarını henüz o kadar bilmiyoruz. Yalnızca epeyce işaret var, şimdilerde. Ama henüz Libya'da neler olduğuna dair çıkan haberlerin boyutlarına gelmiş değil.